



İKTİSAT LİTERATÜRÜNDE GİRİŞİMCİLİK TEORİLERİ

Utku BÜYÜKILGAZ¹

ÖZET

Günümüzde girişimcilik, ekonomik büyüme ve istihdam için önemli bir itici güç olarak görülmektedir. Ancak girişimciliğin iktisatçılar tarafından ihmal edildiği dönemler de olmuştur. Özellikle neoklasik iktisadın yükselişe geçmesiyle girişimcilik teorisinin gelişimi neredeyse durmuştur. Bu dönemde Avusturya İktisat Okulu mensupları teorisinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Özellikle Schumpeter'in çalışmaları girişimcilik alanına büyük katkı yapmış ve kendinden sonra gelen birçok iktisatçıyı etkilemiştir. Bu çalışmanın amacı girişimcilik kavramının iktisat literatürüne girişi ve iktisatçılar tarafından geliştirilen girişimcilik teorilerinin incelenmesidir. Bu bağlamda iktisadi düşünce okullarının girişimcilikle ilgili görüşleri incelenmiştir. Schumpeter, Casson, Schultz, Kirzner, Shackle, Liebenstein gibi alana önemli katkılarda bulunmuş iktisatçıların teorileri ayrı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Schumpeter, Girişimcilik Teorileri

ENTREPRENEURSHIP THEORIES IN THE LITERATURE OF ECONOMICS

ABSTRACT

Today, entrepreneurship is regarded as a driving force for economic growth and employment. But, the entrepreneurship, in some periods, is neglected by economists. Particularly with the rise of neoclassical economics, the development of entrepreneurship theory has almost stopped. In this period, members of Austrian School of Economics play a crucial role in the development of the theory. Especially, Schumpeter's works make a great contribution in the field of entrepreneurship and has a great influence on successors. The aim of this study is to examine the introduction of the entrepreneurship concept to economics and the entrepreneurship theories developed by economists. In this regard, the views of the schools of economic thought on entrepreneurship are analyzed. Theories of economists, who contribute to the field such as Schumpeter, Casson, Schultz, Kirzner, Shackle, and Liebenstein, are analyzed separately.

Key Words: Entrepreneurship, Schumpeter, Entrepreneurship Theories

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, utkubuyukilgaz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9980-9579

* Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

GİRİŞ

Girişimciliğin bugünün ekonomisi içindeki önemi, sayısız ekonomist tarafından dile getirilmekte, yapılan çalışmalarla istatistiki olarak ortaya konmaktadır. Ancak girişimciliğin iktisat teorisinde kendine edindiği yer, dönemler arasında farklılık göstermiştir.

18. yüzyılda kavram olarak iktisat literatürüne giriş yapan ve aynı yüzyılın ortalarında klasik iktisadın ortaya çıkışı ile gelişimine devam eden girişimcilik teorisi, neoklasik iktisat teorisinin ortaya çıkışı ve hakimiyetini güçlendirmesiyle ihmal edilen bir konu haline gelmiştir. Çünkü neoklasik iktisat teorisi, yapısal özellikleri nedeniyle girişimcilik teorisi geliştirmeye uygun değildir ve bu hususta diğer okullara mensup iktisatçılar tarafından sıklıkla eleştirilmiştir.

Bu eleştirilerin çoğu Avusturya İktisat Okulu'ndan gelmiş ve girişimcilik teorisine yapılan en büyük katkılardan birçoğu da bu okulun üyeleri tarafından sağlanmıştır. Özellikle Joseph Schumpeter, ortaya koyduğu teorisiyle hem kendi döneminde, hem de sonrasında bu alanda çalışan çok sayıda iktisatçıyı etkilemiştir.

1970 sonrasında girişimcilik teorisi, interdisipliner bir alan haline gelmiş, psikoloji, sosyoloji gibi alanlardan katkılar almıştır. Bu katkıların yansımaları, bu dönemde iktisatçıların ürettiği girişimcilik teorilerinde gözlemlenebilmektedir.

Bu çalışma, iktisat literatüründe öne çıkan girişimcilik teorilerini incelemektedir. Bu amaçla ilk bölümde girişimciliğin kavram olarak iktisat literatürüne girişi ve tarihsel olarak gelişimine yer verilmiştir. İkinci ve üçüncü bölümlerde Schumpeter'in girişimcilik teorisi ile sonrasında ortaya çıkan ve literatüre yön veren Casson, Kirzner, Schultz, Shackle, Liebenstein gibi iktisatçıların teorileri irdelenmiştir.

1. İKTİSAT LİTERATÜRÜNDE GİRİŞİMCİLİK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Girişimciliğin tarihi, teorik olarak olmasa da pratikte, kapitalizm öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Yeni iş olanaklarının keşfi ve bu olanaklardan para kazanma adına faydalanma isteği insan hayatında her zaman önemli yer tutmuştur. Prehistorik dönemde girişimcilik faaliyetini üstlenenler tüccarlar ve askerlerdi. Aristo, tüccarların önemini kavramakla birlikte, toplumun ticarete aşırı hevesli ve açgözlü olmamasını istiyordu. Ona göre para kazanmanın iki yolu vardı. Hane halkı yönetimi ve perakende ticaret. Aristo, başkalarının kayıpları üzerinden kazanç sağladığı için ticareti desteklememekteydi (Hebert and Link, 2009:2). Bir diğer Antik Yunan filozofu olan Ksenophon ise, bireylerin kişisel çıkarlarını gözetmesini ve bu yönde girişimlerde bulunmasını normal görmektedir. Girişimcide bulunması gereken özellikleri, ticarete adil olmak, piyasa hakkında bilgi sahibi olmak, üretim süreçlerini bilmek, maliyetleri düşürmek için stratejiler üretmek şeklinde ortaya koymuştur (Karayiannis, 2003:553-561).

“Girişimci” 12. yüzyıldan beri Fransızca da kullanılan bir terim olmasına rağmen, feodalitenin kısıtları altında olan Avrupa’da, girişimcilik ve inovasyon gelişmemiştir. Orta çağdan itibaren İtalya, Fransa ve Güney Almanya’da bu durum değişmiş, şehirlerin yaygınlaşması girişimcilik için uygun şartları sağlamıştır. 18. yüzyılda feodalitenin ortadan kalkması ve gerçekleşen yasal ve kurumsal değişimler girişimcilik ve inovasyonun önünü açmıştır. Anonim şirketlerin gelişmeye başlaması ve bankacılık sistemindeki gelişmeler bunun göstergesidir (Landström, 2005: 27).

Girişimcilik, iktisat literatürüne Richard Cantillon’un eserleriyle giriş yapmıştır. Bu nedenle Cantillon, modern girişimcilik teorisinin kurucusu kabul edilmektedir. Her ne kadar girişimci kavramını ilk kullanan Jean Baptiste Say olsa da, bu kavrama yazılarında sıklıkla ve modern anlamıyla yer veren

ilk isim Cantillon olmuştur (Brown and Thornton, 2013: 402). Cantillon'un ekonomik modelinde, üç tip iktisadi aktör bulunmaktadır. Bunlar; toprak sahibi, girişimci ve ücretli işçilerdir. Ekonomideki değiş tokuş ve sirkülasyonu sağladığı için sistemin merkezinde girişimci bulunmaktadır. Bu modelde arz ve talep arasındaki dengeyi sağlayan faktör girişimcidir. Girişimci, belirli bir fiyattan aldığı malı, belirsiz bir fiyattan satarak kar elde etme motivasyonu ile hareket etmektedir. Cantillon'a göre, girişimciyi diğer ekonomik aktörlerden ayıran özellik, risk almak zorunda oluşudur. Çünkü doğası gereği elde edeceği kazanç belirsizdir. Girişimcinin temel uğraşı arbitraj olduğundan daima ileri görüşlü ve oluşabilecek değişimlere karşı tetikte olmalıdır. Ancak yenilikçi olmasına gerek yoktur. Girişimcinin görevi, arzı mevcut talebi karşılayacak seviyeye getirmektir, talepte ya da arzda artış yaratamaz (Van Praag, 1999: 313-314).

18. yüzyıl ortalarında üretim koşulları ve toplumsal ilişkilerdeki değişim, yeni düşüncelerin doğuşuna yol açtı. Bu durumun ekonomi bilimindeki yansıması, Adam Smith önderliğinde klasik iktisat düşüncesinin ortaya çıkışıdır. Smith'in eserlerinde girişimci ile sermaye sahibi ayrımı ortaya konmamış, sermaye tedarikçisi kapitalist ile karar verici girişimci arasındaki farklar göz ardı edilmiştir (Landström, 2005: 28-29). Smith'in girişimcilik kavramına analizlerinde fazlaca yer vermemesinin nedeni, ekonominin merkezine piyasayı koymasındadır. Ona göre, devletin müdahalesine gerek kalmadan, zenginlik ve refahı sağlayabilecek, işletmelere gelişebilecekleri uygun ortamı sağlayabilecek tek unsur piyasadır (Boutillier&Uzunidis, 2014: 13).

Adam Smith'in takipçilerinden olan Jeremy Bentham, hayal güçleri ve yenilikçilikleriyle ulusların gelişiminde rol oynayabilecek, yetenekli bireyleri göz ardı ettiği için Smith'i eleştirmektedir. Bentham'a göre girişimci, risk alabilen, yeni pazar ve kaynakların arayışı içinde olan, mevcut ürünleri geliştirmenin ve maliyetleri düşürmenin yollarını arayan kişidir (Hebert& Link, 2009: 29).

Klasik iktisadi düşüncenin bir diğer temsilcisi olan Jean-Baptiste Say, girişimciyi üretim ve dağıtım sürecinin merkezine koymaktadır. Say endüstriyel gelişimi üç temel aktivitenin sonucu olarak görmektedir. Bunlar; bilgi elde etmek için araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmalar, üretim faktörlerinin yönetimini elinde bulunduran girişimcinin elde edilen bu bilgiyi üretim sürecini geliştirmek için kullanması ve işçiler tarafından malın üretilmesidir (Landström, 2005: 29). Üretime katkı sağlayan tüm faktörler değerli olsa da, onları bir araya getiren ve onlara değer katan girişimcidir. Girişimci, toprak sahibi ile sermaye sahibini, tekniker ile işçiyi, üretici ile tüketiciyi bir arada tutan, ekonominin temel taşıdır. Ekonominin bütün birimleri arasındaki organizasyonu sağlayan girişimci, bu sırada ortaya çıkan riski de üstlenmek zorundadır. Say'ın teorisini önceliklerden ayıran bir özelliği de, sermaye sahibi ile girişimci arasındaki farkı belirgin bir şekilde ortaya koymasındadır. Say'a göre girişimci, üretim sürecinde aktif rol alırken, sermaye sahibinin üretimde böyle bir rolü yoktur (Koolman, 1971: 271-276). Say'a göre başarılı bir girişimcinin sahip olması gereken özellikler; muhakeme yetisi, azim, dünya ve ticaretle ilgili derinlemesine bilgi sahibi olmak, iş için gerekli fonu sağlayacak bilgi ve deneyime sahip olmaktır. Say'ın teorisinde girişimci, hem piyasa hem de firma düzeyinde koordinasyonu sağlayan kişidir. Ancak başarılı bir girişimcinin birçok özelliği bünyesinde barındırması ve kayda değer bir tecrübeye sahip olması gerektiğinden, piyasadaki girişimci sayısı sınırlıdır (Van Praag, 1999: 315-316).

Neoklasik iktisadın ortaya çıkışı ve gelişmesiyle birlikte, ekonomi biliminin odağı makro konulardan mikro konulara doğru kaymıştır. Bireyleri üretici ve tüketici olarak ayıran, piyasa dengesi üzerine kurulu yeni teori, girişimcinin ekonomideki yerini gözden kaçırmıştır. Bu dönemki iktisatçılardan sadece birkaçı girişimcilik ile ilgilenmiştir (Landström, 2005: 29). Bu isimlerden biri olan Alfred Marshall, çalışmalarında girişimcilik terimini kullanmamış, onun yerine ticari yetenek terimini kullanmıştır. Ticari yetenek, üretim faktörlerinin yönetim ve organizasyonunu sağlama kabiliyeti, liderlik, talebi öngörme, yeni fikirleri hayata geçirme ve risk alma konusunda istekli olma gibi özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Marshall eserlerinde ticari yeteneği, yenilikçilik, liderlik ve yenilikleri

hızla hayata geçirme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Moss, 1982: 5). Bu dönemde girişimcilik teorisine katkı sağlayan bir diğer isim ise LeonWalras'tır. Walras'a göre girişimci, piyasalar arasında aracı görevini üstlenmektedir. Walras'ın teorisinde, Cantillon ve Say'da olduğu gibi girişimci istisnai bir birey değildir. Ona göre firma, girişimci ve üretim iç içe geçmiş kavramlardır (Boutillier&Uzunidis, 2014: 16). Walras girişimciyi sadece alım satım yapan bir birey olarak değil, üretim sürecinde fonksiyonu olan bir ekonomik aktör olarak görmektedir. Girişimci, diğer girişimcilerden işlenmemiş hammadde ile işçi, toprak sahibi, sermaye sahibinden gerekli üretim faktörlerini alarak elde ettiği çıktıyı, kar ya da zarar ederek satan kişidir. Girişimcinin kar elde edebilmesi için fiyatların ortalama maliyetin üstünde olması gerekmektedir (Walker, 1986: 4-19).

Avusturya İktisat Okulunun temsilcileri de girişimcilik teorisine gelişimine katkı sağlayan isimler arasındadırlar. Bu okulun kurucusu olan Carl Menger'in girişimcilikle ilgili vurgu yaptığı iki nokta, ekonomik faaliyetlerdeki belirsizlik kavramı ve girişimci ile sermaye sahibi arasındaki ayrımıdır. Menger'e göre girişimci, bilgi toplama işiyle yükümlü, iktisadi hesaplamaları yapan, üst düzey mal üretmeyi amaç edinen ve üretim sürecini denetleyen kişidir (Campagnolo and Vivel, 2014: 56). Girişimci üreteceği nihai malların nitelik ve niceliği hususunda belirsizlikle karşı karşıyadır. Bu belirsizliğin derecesini, girişimcinin üretim sürecine dair bilgisi ve süreci ne ölçüde kontrol edebildiği belirlemektedir (Hebert and Link, 2009: 43). Bu okulun bir diğer temsilcisi Eugen von Böhm-Bawerk, girişimciyi üretim sürecini aktif bir biçimde yöneten kişi olarak görmektedir. Girişimci üretim araçlarını kontrol ederken, piyasadaki belirsizlikle de başa çıkmalıdır. Böhm-Bawerk girişimcinin karını, gelecekteki tüketici talepleri göz önünde bulundurularak üretim sürecine yapılan başarılı düzenlemelerin karşılığı olarak görmektedir (McCaffrey and Salerno, 2014: 445-452). Friedrich von Wieser ise, Menger'in girişimci tanımını, liderlik, tetikte olma, risk alma gibi özellikler ekleyerek geliştirmiştir. Ona göre girişimci, birçok alanda yetenek sahibi olmasının yanı sıra, değişen koşulları hızlıca algılayıp karşılık verebilen, işini kendi fikirleri doğrultusunda yönlendirebilecek güce sahip, risk alma cesaretine sahip bir kişi olmalıdır (Hebert and Link, 2009: 44)

Chicago Okulunun kurucusu Frank Knight, risk ile belirsizliği birbirinden ayırarak girişimcilik teorisine katkıda bulunmuştur. Knight'a göre risklerin deneysel ya da istatistiksel yöntemlerle azaltılma ihtimali olmasına karşın, belirsizlik işletmeye ait bilgi kopuklukları olarak tanımlanmaktadır ve tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir (Alada, 2000: 67-69). Knight girişimci olmak için gereken iki özelliğin, doğuştan gelen yetenek ve belirsizliğe karşı duyulan arzu olduğunu söylemektedir (Brooke, 2010: 233). Gerçekleşebilecek değişimlerin tahmin edildiği durumlarda kar etme olanağı yoktur. Girişimcinin ancak belirsizlik altında alacağı kararlar, kar olarak geri dönebilecektir (Landström, 2005: 31).

2. SCHUMPETER VE GİRİŞİMCİLİK

20. yüzyılda girişimcilik teorisine en çok katkıda bulunan isimlerin başında, Joseph Alois Schumpeter gelmektedir. Schumpeter teorisinde, üretim akışı tamamen statik ve değişmeyen, servet yaratımını asla değiştirmeyen veya arttırmayan bir dairesel akım içinde kendini yeniden üreten bir kapitalizm tanımı yapmaktadır. Schumpeter böylesi bir ekonomik sistemde karı, ne Smith'in öne sürdüğü gibi emeğin yarattığı değerden yapılan kesinti, ne de Mill gibi kapitalistin bir şeylerden mahrum kalma ödülü olarak açıklamaktadır. Schumpeter'e göre kar, statik bir ekonomi içinde, dairesel akış rutinleşmiş rotasını takip etmediği zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Dairesel akışı rutinleşmiş rotasından çıkaran ise, teknolojik ve örgütsel yeniliklerin akışa dahil olmasıdır. Bu sayede mal üretmenin maliyeti düşürülebilmekte ya da tamamen yeni bir mal ortaya konabilmektedir. Böylece emeğin ve sermaye sahiplerinin katkısından bağımsız bir gelir akışı ortaya çıkmaktadır (Heilbroner, 2008: 254-256).

Schumpeter girişimciyi, yeni bir şeyler yapan ya da mevcut olanı yenilikçi bir yolla yapan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ortaya konulan yeniliğin büyüklüğüne ve önemine bakılmaksızın, inovasyon

yapan ve hayata geçiren herkesin girişimci olduğunu belirtmektedir. Girişimci ve yönetici ayırımına dikkat çeken Schumpeter, girişimcinin yeni iş fikirleriyle uğraşırken, yöneticinin sadece işletmenin düzgün bir şekilde çalışması için kararlar alan kişi olduğunu söylemektedir. Girişimci ile mucit arasında da fark olduğunu belirten Schumpeter, mucitlerin yeni şeyler bulduğunu, ancak girişimci olabilmek için bu fikirleri hayata geçirmek gerektiğine vurgu yapmaktadır (Schumpeter, 1947: 151-152). Schumpeter'e göre mucit tarafından ortaya konan icatlar, pazara ya da sektöre inovasyon olarak dahil olmadıkça, büyümenin belirleyicisi olamaz. Bir icat, yenilikçi bir kişi onu inovasyona dönüştürdüğü takdirde değer kazanmaktadır ve Schumpeter'e göre bu yeniliği hayata geçirecek kişi girişimcidir (Erdoğan ve Canbay, 2016: 34). Schumpeter ayrıca girişimciyi motive eden unsurların, kar elde etme güdüsünün yanında, yeni bir şey yaratmanın hazı ve bir problemi çözmenin verdiği tatmin hissi olduğunu söylemektedir (Mokyr, 2010: 196). Schumpeter, risk üstlenme vasfının bir kişiyi girişimci olarak adlandırılmak için yeterli olmadığını, girişimci sayılabilmek için işadamlarının yenilikçi olması gerektiğini ileri sürmüş, ancak bu görüşleri neoklasik iktisat cephesinde pek kabul görmemiştir (Alada, 2001: 51).

Schumpeter, üretim fonksiyonunda bulunan üretim faktörlerinin miktarını değil, fonksiyonun kendini değiştiren durumların inovasyon olarak sayılabileceğini ileri sürmektedir. Maliyetler üzerinden yaptığı bir diğer tanımda ise, faktör fiyatlarının değişmediği durumlarda, üretilen malın maliyetinde düşüş meydana geliyorsa, bunun nedeninin yapılan inovasyon olduğunu belirtmektedir. Schumpeter'e göre inovasyonun burada yaptığı, uzun dönem marjinal maliyet eğrisinin değişmesine neden olmak değil, eski eğriyi ortadan kaldırarak, yapılan her inovasyonda yeni bir marjinal maliyet eğrisi ortaya çıkarmasıdır (Schumpeter, 1939: 84-86). Schumpeter, inovasyon için şu beş durumdan birinin gerçekleşmesi gerektiğini söylemektedir. Yeni bir ürün ortaya koymak, yeni bir üretim metodu geliştirilmesi, yeni bir piyasa açılması, yeni bir hammadde kaynağının bulunması veya işletmenin yeni bir örgütsel biçim tesis etmesidir (Godin, 2008: 344). İnovasyon süreci Schumpeter tarafından dört aşamaya ayrılmaktadır. Bunlar; yeniliğin keşfi, hayata geçirilmesi, yaygınlaşması ve taklit edilmesidir. Schumpeter analizinde, yaygınlaşma ve taklit safhalarının ekonomiye etkisinin, yeniliğin keşfi ya da hayata geçirilmesine oranla daha büyük olduğuna işaret etmektedir (Sledzik, 2013: 90).

Schumpeter, girişimciyi gerçekliği olduğu haliyle kabul etmeyen kişi olarak betimlemektedir. Ona göre girişimci, bir mal için talep olmadığında, insanların o malı talep etmelerini sağlayabilmelidir. Karşısına çıkan her türlü gücünü ortadan kaldıracak güce sahip olmalıdır. Girişimci farklı üretim bileşenlerini bir araya getirerek ortaya yeni bir ürün çıkaran kişi olarak görülmektedir (Swedberg, 2008: 190-192). Schumpeter'e göre, her üretim metodu belirli bir tür bileşim içermektedir ve farklı üretim metodlarını birbirinden ayırabilmenin tek yolu bu bileşimlerdir. Bir işletmenin, hatta tüm ekonomik sistemin üretim koşulları belirli bileşenlerden meydana gelmiştir (Schumpeter, 1949: 14).

Schumpeter'ın girişimci, bulduğu yeni üretim metodlarıyla mevcut üretim yapısını değiştirmektedir. Bunun sonucu olarak piyasada bulunan firmalar değişimden önce sahip oldukları avantajları kaybetmektedir. Ortaya konan bir inovasyonun başka piyasaları ortadan kaldırması veya önemli ölçüde daraltmasına ve oluşan yeni piyasaya geçtiği firmalar sayesinde bu piyasanın gelişmesine neden olmasına yaratıcı yıkım adı verilmektedir. Bir sektörün doğuşu, bir diğerinin yok oluşu anlamına gelmektedir ve yaratıcı yıkım süreci sürekli olarak devam etmektedir (Er, 2013: 79). Schumpeter'e göre girişimcinin üretime dahil ettiği inovasyon, başlangıçta tekel karı elde etmesine olanak sağlamakta, ancak inovasyon piyasaya yayıldıkça normal kara dönüşmektedir. Tekel karında oluşan azalma girişimcinin aleyhinde gibi gözükse de, ekonominin genelinde meydana gelen pozitif etki büyümeye yol açmaktadır (Fikirli & Çetin, 2017: 32). Schumpeter'e göre inovasyondan doğan refah dönemini resesyon takip edecektir. Resesyonu ekonomik buhran takip edecek, ancak sonunda ekonomi iyileşme dönemine girecektir. Girişimcilerin ekonomiye dahil edeceği teknolojik yenilikler, yeni bir refah döneminin başlangıcı olacaktır (Thompson, 1990: 215).

Yeni bir iç ya da dış pazar oluşması, küçük atölyelerden büyük işletmelere geçilmesi gibi, eski faktörlerin ortadan kalkıp yerine yenilerinin geçtiği durumlar, kapitalist sistemi dengede tutan unsurlardır. Schumpeter, bu dengenin bozulduğu ve kapitalizmin düşüşe geçtiği dönemleri şu şekilde tasvir etmektedir. Yaratıcı yıkım kapitalizmin temelini oluşturmaktadır ve her kapitalist girişim bu sürece uyum sağlamak zorundadır. Hızla artan nüfus, kullanıma sunulabilecek toprakların sınırlı olması, teknolojik gelişmelerin zaman içinde kar sağlama özelliğini kaybetmesi gibi unsurlar, kapitalist sistemin gerileme dönemine girmesinde etkilidir. Girişimciler zaman içinde temel fonksiyonlarını kaybedecek, inovasyonlar ilk ortaya çıktıklarındaki gibi yeni ve kar sağlar halde kalmayacaklardır. Endüstri, küçük ve orta boy işletmelerin hakimiyeti altına girecek, bunun sonucu olarak sanayi burjuvazisinden çiftçilere kadar birçok kesim zayıflayacaktır. Schumpeter, bu süreç göz önüne alındığında kapitalizmin çöküşünün altındaki temel nedenin sınıf çatışması olabileceğine vurgu yapmaktadır (Yılmaz Genç & Kurt, 2018:88).

Schumpeter, büyük firmaların inovasyon yapma konusunda avantajlı olduklarına vurgu yapmaktadır. Ona göre, büyük firmalar inovasyonda ölçek ekonomilerinden kaynaklı bir avantaja sahiptirler. AR-GE, risk dağıtımı, yönetim ve finans gibi konularda ellerinin daha rahat oluşu, büyük firmalara inovasyon hususunda bu avantajı sağlamaktadır. Patent koruma her zaman olanaklar dahilinde olmadığından ve yapılan inovasyon hızla diğer firmalar tarafından taklit edildiğinden, girişimcinin inovasyondan kar etme oranı, girişimcinin bu yenilikten ne kadar kısa sürede faydalanabileceğine bağlıdır. Büyük firmalar, üretim kapasiteleri, pazarlama ağları ve sahip oldukları finans gücü sayesinde yeni teknolojileri en kısa sürede geniş ölçeğe yayabilme yetisine sahiptirler (Nelson and Winter, 1982:115).

3. SCHUMPETER SONRASI GİRİŞİMCİLİK LİTERATÜRÜ

Schumpeter sonrası dönemde, iktisatçılar tarafından girişimcilik konusuna gösterilen ilgi azalmış ve bu durum 1960'ların sonuna kadar devam etmiştir. Baumol 1968 tarihli ünlü makalesinde, bu durumu neoklasik iktisadın herhangi bir girişimcilik teorisine sahip olmamasına bağlamaktadır. Baumol, girişimcinin olmadığı bir iktisat teorisini, Danimarka Prensi'nin olmadığı Hamlet oyununa benzetmektedir (Baumol, 1968: 66). 1960'ların sonuyla birlikte girişimcilik, yeniden iktisatçıların ele aldığı konulardan biri haline gelmiş, Israel Kirzner, Mark Casson, T.W. Schultz başta olmak üzere birçok isim literatüre katkıda bulunmuştur.

3.1. KIRZNER VE GİRİŞİMSSEL FIRSATLAR

Friedrich A. Von Hayek kendini Menger'in görüşlerinin destekçisi olarak konumlandırırsa da, girişimcinin kararlarını şeffaf bir ekonomik ortamda almadığını, bilginin ekonomideki bireyler arasında eşit şekilde dağılmadığını söylemektedir. Başka bir deyişle ekonomik aktörler kararlarını belirsizlik şartları altında almaktadır (Boutillier and Uzunidis, 2014: 28). Hayek'e göre ekonomideki her aktör subjektif bilgiye ve bunun kendisine sağladığı avantaja sahiptir. Bu durumun ortaya çıkardığı bilgi ve rekabet koşulları, Hayek'in girişimcilikle ilgili görüşlerinin temelini oluşturmaktadır (Ebner, 2005: 136-140).

Schumpeter sonrası dönemde girişimcilik literatürüne en büyük katkıyı verenlerden biri olan Israel M. Kirzner ise, Avusturya İktisat Okuluna mensup bir iktisatçı ve Ludwig von Mises'in öğrencisidir. Kirzner'in, Hayek ve Menger'den çalışmalarından etkilendiği görülmektedir. Kirzner'e göre girişimci her daim yeni fırsatlara karşı uyanık olmalıdır. Bu fırsatların keşfinden sonra ortaya çıkan yenilikçi eylemler girişimciliğin özünü oluşturmaktadır (Cengiz, 2018:20). Kirzner, girişimciliğin rekabete dayalı olduğunu, girişimcilik aktivitelerinin oluşturduğu bu dinamik ve rekabete dayalı sürecin piyasaları dengeye doğru yönlendirdiğini ileri sürmektedir. Bu yönüyle Kirzner'in piyasaya denge

getiren girişimcisi, Schumpeter'in mevcut dengeye bozan girişimcisinin karşıtıdır (Douhan vd., 2007:216).

Kirzner'e göre, bilginin eksiksiz olduğu bir dünyada, girişimci için bir faaliyet alanı olmayacaktır. Ancak içinde yaşadığımız dünyada böylesi bir durum geçerli olmadığından, Kirzner, yeni bilgilere karşı tetikte olmanın önemine vurgu yapmaktadır. Girişimciliğin temel faktörünün bireysel karar verme süreci olduğunu ileri süren Kirzner, işlemekte olan her reel ekonomide bütün ekonomik aktörlerin girişimci olabileceklerini söylemektedir. Yapılan analizler eksik bilginin olduğu bir modele genişletilirse, o ana kadar fark edilmemiş olan fırsatlara karşı tetikte olmakla yükümlü bir karar verici rolündeki girişimci artık kendine piyasada yer bulabilmektedir (Kirzner, 1973: 37-39).

Hayek, bireylerin içinde buldukları yer ve zamana göre sahip oldukları bilgiler olduğunu ve diğer bireyler tarafından bu bilgilere ulaşılmasının mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Bu nedenle her girişimsel fırsatı her birey fark edememektedir. Yani bazı bireyler içinde buldukları yer ve zamana bağlı olarak elde ettikleri bilgilere dayanarak bazı girişimsel fırsatları fark ederken, aynı koşullarda bulunmayan ve dolayısıyla aynı bilgiye sahip olmayan bireyler bu fırsatlardan haberdar dahi olamamaktadır. Kirzner, girişimsel sezginin daha önceden farkına varılmamış kar olanaklarını tespit edebilme yetisi olduğunu söylemektedir. Bu bakış açısı, girişimsel fırsatları salt bilgiye bağlı olmaktan ayırmakta, arayıp bulunabilir bir hale getirmektedir (Holcombe, 2003: 27-28).

3.2. CASSON VE KOORDİNATÖR GİRİŞİMCİ

İngiliz iktisatçı Mark Casson, ne neoklasik teorinin ne de onu eleştirenlerin bir girişimcilik teorisi ortaya koyamadığını ileri sürmektedir. Casson, bunun iki nedeni olduğunu altını çizmektedir. Bunlardan ilki ana akım iktisat öğretisinin bilgiye ulaşmayla ilgili aşırıya kaçan görüşleridir. Bu görüşler, iktisadi aktörlerin karar alma süreçlerini matematiksel bir formüle indirgemektedir. Bu durum karar alma sürecini önemsizleştirmekte ve girişimcinin karar alma süreçlerindeki rolünü analiz etmeyi imkansızlaştırmaktadır. Casson, ikinci olarak Avusturya ekolünden gelenleri fazlasıyla subjektif oldukları yönünde eleştirmekte, bu durumun her türlü teori geliştirme çabasını boşa çıkardığını söylemektedir (Ripsas, 1998: 108).

Casson girişimciyi, kıt kaynakların koordine edilmesi sürecinde karar alma konusunda uzmanlaşmış kişi olarak tanımlamaktadır. Girişimci, bir topluluk ya da şirket değil, bireydir. Çünkü bireyler karar alabilir, topluluklar ise oylama yoluyla bir sonuca varırlar. Casson'a göre girişimci karar alma konusunda uzmanlaşmış olmalıdır; herkes zaman zaman seçimler yapar ancak bu onları uzman yapmaya yetmez. Seçimler yapma konusunda uzmanlaşmış kişi, yani girişimci, seçimlerinde sadece kendi faydasını değil, diğer insanların faydasını düşünebilen bir kişi olmalıdır. Ayrıca Casson'a göre, girişimcinin kaynakları koordine eden kişi olma özelliği onu statik bir aktör olmaktan kurtarmaktadır. Çünkü girişimcinin görevi, mevcut kaynak dağılımının devamlılığını sağlamak değil, daha yüksek bir faydayla yeniden dağılımı sağlamak için gelişmeler yapmaktır (Casson, 2003: 20-21).

Casson karar verme süreci için bir bireyde bulunması gereken özelliklerin; temel düzeyde bilgi, hayal gücü, analitik düşünme, araştırma, öngörü, sayısal ve iletişimsel yetenekler olduğunu söyler. Ancak Casson'a göre girişimcinin bunlara ek olarak yetkilendirme ve yönetim konularında yeteneklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir (Casson, 2003: 25-30).

Casson girişimci tanımını ortaya koyarken, Schumpeter'in girişimcisinin devingenliğini, Knight'ın ekonomik belirsizlikle başa çıkma yetisini ve Kirzner'in fırsatlara karşı uyanık olma konseptlerini alarak ortaya bir sentez koymuştur (Ripsas, 1998: 109). Casson, Kirzner gibi girişimciyi bir aracı olarak görmektedir. Girişimci kaynakların yeniden dağılımından sorumludur ve bunu sağlayabilmek için mülkiyet haklarını takas etmesi gerekmektedir. Kaynakların yeniden dağıtılmasında başarılı olunması halinde girişimsel kazanç sağlanmış olacaktır. Casson'un teorisinin önceliklerden

ayrıldığı noktalar da mevcuttur. Casson piyasa düzenleyici ya da koordinatör olarak gördüğü girişimcilerin uzman kişiler olduğunu savunmaktadır. Kirzner ise fırsatlara karşı uyanık olan herkesi potansiyel bir girişimci olarak görmektedir. Casson'u Avusturya ekolünden ayıran bir diğer nokta, yeniliğe dair görüşleridir. Schumpeter ve Kirzner yenilikleri girişimcinin belirlediğini söylerken, Casson'a göre yenilik girişimsel aktivitenin sonucu değil, sürece dahil olan bir unsurdur (Ricketts, 2002: 72).

3.3. SCHULTZ VE BEŞERİ SERMAYE YAKLAŞIMI

Theodore William Schultz, Frank Knight gibi Chicago İktisat Okulunun bir üyesi ve beşeri sermaye teorisinin öncülerindedir. Girişimcilik kavramının mevcut haline eleştiri getirmiş ve kapsamının genişletilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Schultz, dinamik bir ekonomide, halihazırda sektörün içinde bulunmayan kişilerinde girişimsel davranışlar sergileyebileceğini ileri sürmektedir. Ona göre bir kişi, hayatının herhangi bir aşamasında, ekonomik koşullardaki değişime bağlı olarak girişimci olabilir (Chell, 2008: 36). Schultz'un standart girişimcilik görüşüne getirdiği eleştiriler şu şekildedir; girişimci konsepti genellikle iş adamlarıyla sınırlandırılmaktadır, girişimciler arasındaki olası yetenek farkları göz ardı edilmektedir, girişimci arzı bir kıt kaynak olarak değerlendirilmemektedir, ekonomide genel denge görüşlerinin hakim olduğu zamanlarda girişimcilik ihmal edilmektedir. Schultz, girişimciliği dengesizliklerle başa çıkma yeteneği olarak tanımlamış ve kavramı piyasa aktivitelerinin yanında hane halkı tercihleri gibi piyasa dışı etmenlerle genişletmiştir. Ayrıca eğitimin, bireylerin dengesizlikleri algılama ve tepki verme kapasitelerini etkilediğini kanıtlamıştır (Hebertand Link, 2009: 81).

Schultz, Schumpeter'in aksine, piyasalarda dışsal bir şok sonrası bir anda kendiliğinden dengenin yeniden sağlanacağı fikrine katılmamaktadır. Bireylerin dengesizliğe vereceği tepkinin etkinliğine bağlı olarak, yeniden denge sağlanmasının zaman alacağını ileri sürmektedir (Klein and Cook, 2006: 346).

Schultz, girişimsel yetenekleri beşeri sermaye stokunun bir parçası olarak görmektedir. Ona göre bu yetenekler eğitim, tecrübe, sağlık hizmetleri gibi etmenlere bağlı olarak geliştirilebilmektedir. Ekonomi şartlarındaki değişimlere bağlı olarak kaynaklarının yeniden dağılımını sağlayan herkesi girişimci olarak sınıflandıran Schultz, çiftçilerin, hizmet sektörü çalışanlarının, öğrencilerin, ev hanımlarının bu koşulu sağladıkları takdirde girişimci sayılacaklarını ifade etmektedir. Schultz'a göre risk alma yetisi girişimcinin ayırt edici özelliklerinden değildir. Çünkü ekonomi dinamik ya da statik olsun daima risk vardır, ancak dinamik ekonomide girişimci bulunurken, statik ekonomide girişimci yoktur ve riskle yüzleşmek zorunda olan diğer ekonomik aktörlerdir (Schultz, 1980: 437-441).

Schultz, dinamik bir ekonomide dengesizliğin kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Bu dengesizliğin ortadan kaldırılmasında kanunların ya da kamu politikalarının etkisi olmadığını söyleyen Schultz, kaynaklarının yeniden dağılımını sağlayarak ekonominin dengeye gelmesine yardımcı olan girişimciler olmaksızın, modern dinamik bir ekonominin ayakta kalamayacağını ileri sürmektedir (Schultz, 1980: 443).

3.4.G.L.S. SHACKLE: YARATICI HAYAL GÜCÜ VE DENGESİZ EKONOMİ

İngiliz iktisatçı George Leonard Sharman Shackle, girişimcilikle ilgili iki noktanın altını çizmektedir. Bunlar belirsizlikle başa çıkma ve karar alma sürecidir. Girişimciye verilen bu iki rol tamamıyla birbirinden ayrı değildir. Karar verme, değişimlere uyum sağlama ve keşif gibi süreçleri içermektedir ve bu eylemler belirsizliğin olduğu bir dünyada mümkündür (Hebert and Link, 2009: 80). Shackle karar verme teorisini ortaya koyarken, neoklasik teorisinin kullandığı denge ve iktisadi rasyonalite kavramlarını kullanmaktan kaçınmış, yaratıcılık ve kendiliğindenlik kavramlarına vurgu yapmıştır. Bilginin insan davranışlarını anlamada anahtar olduğu görüşü yerine, bilinmezliğin karar verme teorisinin temelini oluşturduğu görüşünü savunmaktadır. Karar verme sürecinin odaklanma ve

yaratıcılık içeren ruhsal bir eylem olduğunu, bu eylem sırasında bilgi, düşünce, his ve hayal gücünün birbirine karıştığını ileri sürmektedir. Shackle bu görüşleriyle, neoklasik karar verme sürecinin karşısında yer aldığının altını çizmektedir (Batstone and Pheby, 1996: 38-39).

Kirzner, girişimcinin karşısına çıkan fırsatları değerlendirdiğini ve bu esnada yapmış olduğu girişimsel faaliyetlerin ekonomiyi dengeye götürdüğünü söylemektedir. Shackle ise ekonomide denge konseptine karşı çıkmaktadır. Kirzner'in girişimcisi karşısına çıkan nesnel fırsatların miktarıyla sınırlanmışken, Shackle ise bireylerin yaratıcılıklarını kullanarak kaynaklarının kullanımı için farklı yollar bulabileceğini ve böylelikle yeni girişimsel fırsatların ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Shackle'ın bu yaratıcı hayal gücü konsepti, Schumpeter'in inovasyon konseptiyle benzerlikler içermektedir. Ancak Schumpeter sınırlı sayıda insanın girişimci olabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade ederken, Shackle'ın yaklaşımı bireysel seçimler üzerinedir ve bireylerin seçimleri onları girişimcilik yoluna sokabilmektedir (Ricketts, 2002: 70-71).

Shackle'ın girişimcilikle ilgili fikirlerini ortaya koyarken bazı iktisatçıların görüşlerinden etkilenmiştir. Marshall gibi zamanın ekonomik karar verme süreçlerine etkisini ve Keynes gibi belirsizliğin yatırım kararları üzerine etkilerini incelemiştir. Ancak bu iktisatçıların aksine, Shackle'ın iktisat görüşü psikoloji temellidir ve ekonomideki dengesizlik üzerine kuruludur (Hebert and Link, 2009: 81).

3.5. LIEBENSTEIN: X ETKİNLİĞİ VE GİRİŞİMCİLİK

Amerikalı bir iktisatçı olan Harvey Leibenstein, x etkinliği kavramını iktisat literatürüne kazandıran isimdir. Neoklasik teori, etkinlik kavramını firma içi girdi çıktı ilişkisine indirgemektedir. Firmalar üretim sürecinde farklı etkinlik seviyelerinde birçok girdi kullanmaktadır. Girdilerin etkinlik oranı ne kadar yüksek olursa, çıktı oranı da o ölçüde yüksek olacaktır. Girdiler etkin kullanılmadığında, fiili çıktı ile elde edilebilecek maksimum çıktı arasındaki fark, x etkinsizliği olarak adlandırılmaktadır. X etkinliği teorisi, firmada çalışan işçiler ve yönetici sınıfın motivasyonunun etkinliği ve dolayısıyla çıktı oranını etkilediğini ileri sürmektedir (Liebenstein, 1966: 406-407).

Liebenstein'ın x etkinliği teorisi, ekonomide piyasa başarısızlıkları ve piyasa açıkları olduğunu varsaymaktadır. Piyasada bulunan bu atıl alanlar, getiri sağlayabilecek ekonomik aktivite olanaklarının varlığını işaret etmektedir. Girişimsel fırsatların varlığı, aynı zamanda hala yapılabilecek inovasyonlar olduğunu göstermektedir. Liebenstein, denge durumunda dahi girişimcinin faydalanabileceği ekonomik fırsatların olduğunu söylemektedir (Liebenstein, 1978: 43). Liebenstein'a göre girişimcilik, piyasada bulunan bu fırsatları keşfetme ve onlardan faydalanma faaliyetleridir. Ona göre, neoklasik teorinin ortaya koyduğu, firmaların minimum maliyetten üretim yaptıkları ve fiyatların minimum maliyete eşit olduğu denge modeli, girişimcinin teoriye katılması önündeki en önemli engellerdendir. Liebenstein, x etkinliği teorisinin, ortalama kapasiteye sahip girişimcilerin nasıl çeşitli sektörlere dahil olup başarılı olabileceklerini gösterdiğini ileri sürmektedir. Eğer mevcut firma maliyetleri minimize edemiyorsa, farklı yetenekleri olmasa dahi uygun bir şekilde motive olmuş kişiler tarafından kurulan yeni bir girişimin piyasaya girip etkin bir şekilde rekabet edebileceğini söylemektedir (Leibenstein, 1987: 204).

SONUÇ

Girişimcilik günümüz iktisat literatüründe önemli bir yer kaplıyor olsa da, dönemler arasında girişimcilik konusuna gösterilen ilginin düzeyi değişim göstermiştir. Cantillon ile birlikte iktisat yazınında kendine yer bulmaya başlayan girişimcilik kavramı, bazı fizyokrat ve klasik iktisatçıların görüşleriyle gelişim göstermiştir. Dönemin koşullarının da etkisiyle, girişimci daha çok bir arbitrajcı ya da üretim ve dağıtım düzenleyen bir ekonomik aktör olarak görülmüştür.

Neoklasik iktisadın ortaya çıkışıyla birlikte girişimcilikle ilgili yapılan çalışmalarda azalma gözlenmiştir. Marshall ve Walras'ın sınırlı katkıları dışında neoklasik iktisat girişimcilik konusuna kayıtsız kalmıştır. Avusturya İktisat Okulu ise tam tersine, hemen hemen bütün önemli isimleriyle girişimcilik teorisinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Menger, Bohm-Bawerk, Weiser ile başlayan bu katkılar, Schumpeter ve Kirzner'le en üst noktaya ulaşmıştır.

Neoklasik iktisadın hakimiyeti, girişimcilik teorisinin gelişmesini engellemiş, bu durum 1960'ların sonlarına kadar sürmüştür. Bu dönemde davranış bilimlerindeki gelişmeler girişimcilik çalışmalarını da etkilemiştir. Özellikle Shackle ve Liebenstein gibi iktisatçıların teorilerine psikolojik etmenleri dahil etmesi, bu etkinin somut bir örneğidir.

1980'lerle birlikte girişimciliğin büyüme ve istihdam üzerindeki etkisi ampirik olarak çalışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalara günümüzde de devam etmekte ve ulaşılan sonuçlar ışığında girişimcilik, ekonomik büyümeyi etkileyen başlıca faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ALADA, A.Dinç (2000). İktisat Felsefesi ve Belirsizlik, Bağlam Yayınları, İstanbul
- ALADA, A.Dinç (2001). İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24
- BATSTONE, Stephen and John PHEBY (1996). Entrepreneurship and Decision Making: The Contribution of G.L.S. Shackle, International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, 2(2), 34-51
- BAUMOL, William J. (1968). Entrepreneurship in Economic Theory, The American Economic Review, 58(2), Papers and Proceedings of the Eightieth Annual Meeting of the American Economic Association, 64-71
- BOUTILLIER, Sophie and Dimitri UZUNIDIS (2014). The Theory of the Entrepreneur: From Heroic to Socialised Entrepreneurship, Journal of Innovation Economics & Management, 2(14), 9-40
- BROOKE, G.T.F. (2010). Uncertainty, Profit, Entrepreneurial Action: Frank Knight's Contribution Reconsidered, Journal of the History of Economic Thought, 32(2), 221-235
- BROWN, Christopher and Mark THORNTON (2013). How Entrepreneurship Theory Created Economics, The Quarterly Journal of Austrian Economics, 16(4), 401-420
- CASSON, Mark (2003). The Entrepreneur: An Economic Theory, Edward Elgar Publishing: Cheltenham
- CAMPAGNOLO, Gilles and Christel VIVEL (2014). The Foundations of the Theory of the Entrepreneurship in Austrian Economics – Menger and Böhm-Bawerk on the Entrepreneur, Revue de Philosophie Economique, 15(1), 49-97
- CENGİZ, Sibel (2018). Kirzner'in Girişimcilik Teorisinin Avusturya İktisat Okulundaki Yeri ve Önemi, Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 2(3), 15-28
- CHELL, Elizabeth (2008). The Entrepreneurial Personality: A Social Construction, Routledge
- DOUHAN, Robin; Gunnar ELIASSON and Magnus HENREKSON (2007). Israel M. Kirzner: An Outstanding Austrian Contributor to the Economics of Entrepreneurship, Small Business Economics, 29, 213-223
- EBNER, Alexander (2005). Hayek on Entrepreneurship: Competition, Market Process and Cultural Evolution, Jurgen G. Backhaus (Ed.), Entrepreneurship, Money and Coordination, Edward Elgar Publishing

- ER, Perihan Hazel (2013). Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, s75-85
- ERDOĞAN, Seyfettin ve Şerif CANBAY (2016). İktisadi Büyüme ve Araştırma & Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2)
- FİKİRLİ, Özlem ve Ahmet Kibar ÇETİN (2017). İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratıcı Yıkımdan Yaratıcı Birikime, Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi, 6(1), s27-64
- GODİN, Benoit (2008). IntheShadow of Schumpeter: W. RupertMaclaurinandtheStudy of TechnologicalInnovation, Minerva, 46(3), 343-360
- HEBERT, Robert F. and Albert N. LINK (2009). A History of Entrepreneurship, Routledge, New York
- HEILBRONER, Robert L. (2008). İktisat Düşünürleri, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- HOLCOMBE, Randall G. (2003). TheOrigins of EntrepreneurialOpportunities, TheReview of AustirianEconomics, 16(1), 25-43
- KARAYIANNIS, Anastassios D. (2003). EntrepreneurialFunctionsandCharacteristics in a Proto-CapitalistEconomy: TheXenophonian Entrepreneur, WirtschaftspolitischeBlätter, 50, 553-563
- KIRZNER, Israel M. (1973). CompetitionandEntrpreneurship, Chicago:TheUniversity of Chicago Press
- KLEİN, Peter G. and Michael L. COOK (2006). T.W. Schultzandthe Human-CapitalApproachtoEntrepreneurship, Review of AgriculturalEconomics, 28(3), 344-350
- KOOLMAN, G. (1971). Say'sConception of the Role of the Entrepreneur, Economica, 38(151), 269-286
- LANDSTRÖM, Hans (2005). Pioneers in Entrepreneurshipand Small Business Research, Boston: Springer
- LIEBENSTEIN, Harvey (1966). AllocativeEfficiency vs. X-Efficiency, TheAmericanEconomicReview, 56(3), 392-415
- LIEBENSTEIN, Harvey (1978). General X-EfficiencyTheoryandEconomic Development, Oxford UniversityPress
- LIEBENSTEIN, Harvey (1987). Entrepreneurship, Entrepreneurial Training and X-EfficiencyTheory, Journal of EconomicBehaviorandOrganization, 8, 191-205
- MCCAFFREY, Matthewand Joseph T. SALERNO (2014). Böhm-Bawerk'sApproachtoEntrepreneurship, Journal of theHistory of EconomicThought, 36(4), 435-454
- MOKYR, Joel (2010). EntrepreneurshipandtheIndustrialRevolution in Britain, Landes, D. S.,Mokyr, J., Baumol W. J. (Eds.), TheInvention of Enterprise: Entrepreneurshipfrom Ancient Mesopotamiatto Modern Times, New Jersey: Princeton UniversityPress
- MOSS, Laurence (1982). BiologicalTheoryandTechnologicalEntrepreneurship in Marshall'sWritings, EasternEconomicJournal, 8(1), 3-13
- NELSON, Richard R. andSidney G.WINTER (1982). TheSchumpeterianTradeoffRevisited, TheAmericanEconomicReview, 72(1), 114-132
- RICKETTS, Martin (2002). TheEconomics of Business Enterprise: An IntroductiontoEconomicOrganisationandtheTheory of theFirm, Edward Elgar Publishing: Cheltenham
- RIPSAS, Sven (1998). Towards an InterdisciplinaryTheory of Entrepreneurship, Small Business Economics, 10(2), 103-115

- SLEDZIK, Karol (2013). Schumpeter's view on Innovation and Entrepreneurship, Stefan Hittmar (Ed.), Management Trends in Theory and Practice, University of Zilina & Institute of Management by University of Zilina
- SCHULTZ, Theodore W. (1980). Investment in Entrepreneurial Ability, The Scandinavian Journal of Economics, 82(4), 437-448
- SCHUMPETER, Joseph A. (1939). Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process, McGraw-Hill Book Company
- SCHUMPETER, Joseph A. (1947). The Creative Response in Economic History, The Journal of Economic History, 7(2), 149-159
- SCHUMPETER, Joseph A. (1949). The Theory of Economic Development, Cambridge: Harvard University Press
- SWEDBERG, Richard (2008). Marshall and Schumpeter on Evolution: Economic Sociology of Capitalist Development, Yuichi Shionoya & Tamotsu Nishizawa (Eds.), Rebuilding Schumpeter's Theory of Entrepreneurship (1888-2003). Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- THOMPSON, William R. (1990). Long Waves, Technological Innovation and Relative Decline, International Organization, 44(2), 201-233
- WALKER, Donald A. (1986). Walras's Theory of the Entrepreneur, De Economist, 134(1), 1-24
- VAN PRAAG, C. Mirjam (1999). Some Classical Views on Entrepreneurship, De Economist, 147(3), 311-335
- YILMAZ GENÇ, Sema ve Furkan Tarık KURT (2018). Differences of Joseph Alois Schumpeter and Friedrich August von Hayek in Economic Understanding (1885-1944), Ayhan Orhan, Sema Yılmaz Genç, Nuray Terzi (Ed.), Economic and Social Issues: Global and Local Perspective, Cambridge: Cambridge International Academic